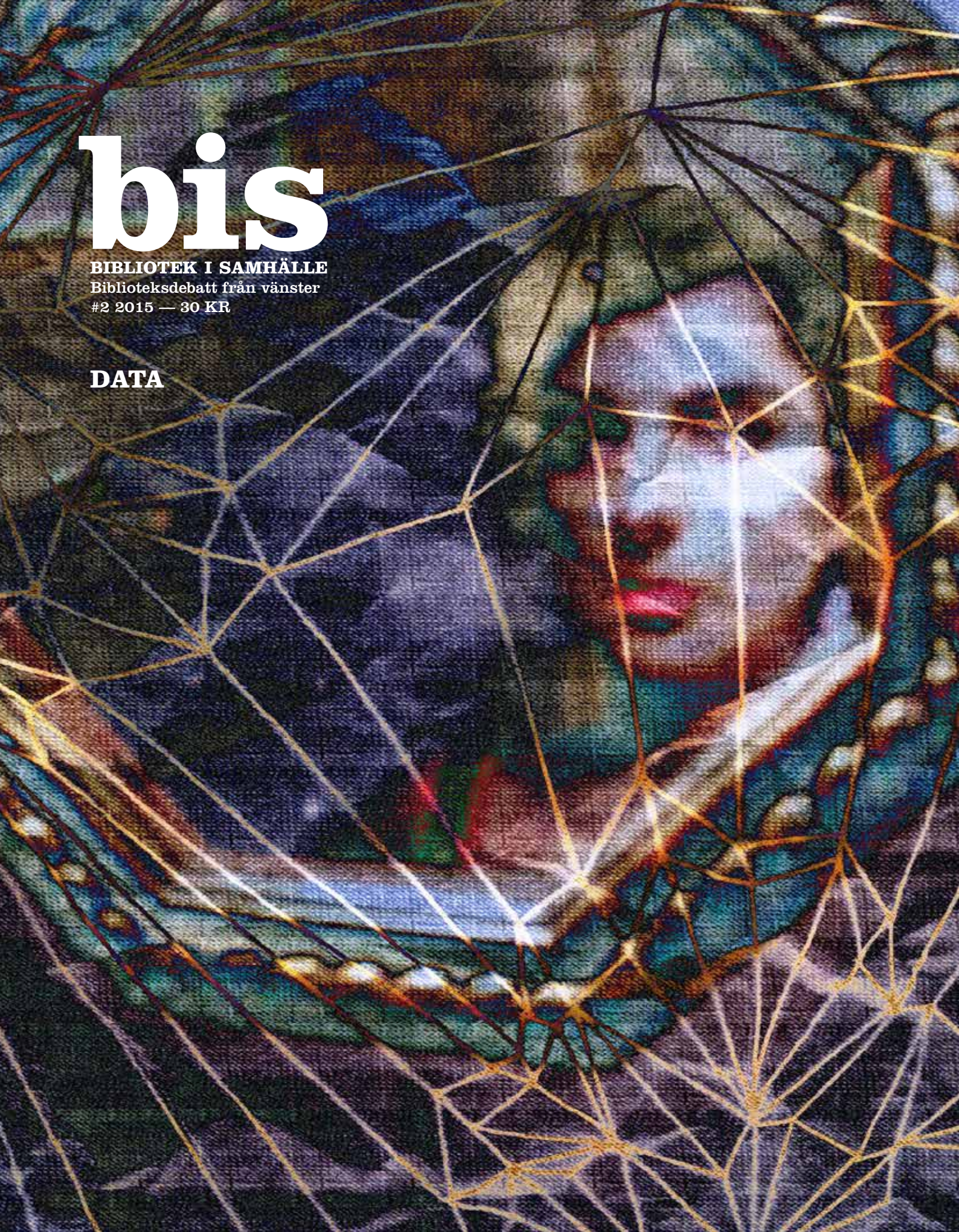

The background of the cover is a complex, abstract composition. It features a woman's face, partially obscured and rendered in a painterly, somewhat ethereal style. The face is positioned on the right side of the cover. Overlaid on the entire image is a dense, intricate web of thin, golden-yellow lines that crisscross and form various geometric shapes, resembling a spider web or a complex network diagram. The colors in the background are muted and earthy, with shades of blue, green, and brown, giving it a textured, almost tapestry-like appearance.

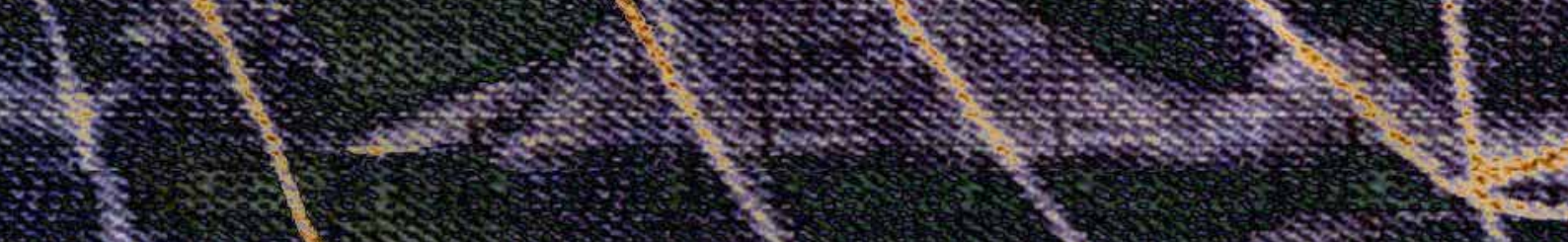
bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Biblioteksdebatt från vänster

#2 2015 — 30 KR

DATA

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats enligt Creative Commons Erkännande-Dela lika (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>) – om inget annat avtalats.

Utgivningen sker med ekonomiskt stöd av Kulturrådet.

Besök oss på webben

Hemsida: <http://foreningenbis.com>

Twitter: @foreningenbis

Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

Kontakt

tidskriftenbis@gmail.com

Medlemskap och prenumeration

Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

- Ordinarie medlemskap: 250 kr
- Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr
- Stödmedlemskap: 500 kr
- Endast prenumeration: 160 kr
- Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr

Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

Tryck

Ale Tryckteam AB

ISSN

0345-1135

Ansvarig utgivare

Lennart Wettmark

Redaktörer för detta nummer

Charlotte Högberg & Martin Persson

Redaktionsgrupp

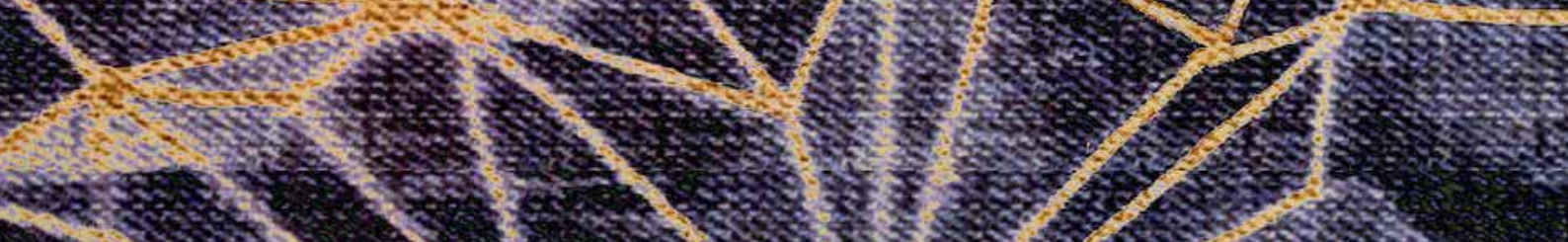
Andrea Hofmann, Charlotte Högberg, Balsam Karam, Stellan Klint, Eleonor Pavlov, Martin Persson & Tobias Willstedt

Bildredaktör & omslag

Balsam Karam

Grafisk form

Linus Mannervik

#2 2015

Data

- 6. Vi behöver ett oberoende webbindex
- 8. Makten över den personliga informationen
- 12. Att utveckla fri programvara för läsare
- 17. "Den viktigaste demokratiska platsen i samhället"
- 18. Terminalen och skalet
- 20. Dokumentärfilm om Aaron Swartz med efterföljande panelsamtal

Ordet *data* används i dagligt tal inte bara för olika mängder av bearbetad eller obearbetad information, utan också för datorer som maskiner, datorteknik. För oss som pratar så mycket om data i den första bemärkelsen kan dubbeltydigheten kännas lustig, men den har sin etymologiska förklaring; ordet "dator" utvecklades från det som i början av datorernas era kallades för "datamaskin".

Att datortekniken är intimt sammankopplad med de data som datorerna har att konstruera, bearbeta, beräkna, samlar och sprida är ganska självklart. Och de sociala och politiska dimensionerna av vårt digitaliserade samhälle rör i allra högsta grad både datorer som maskiner och det vi medvetet eller omedvetet matar in i dem, våra data. I det här numret har vi samlat texter som lyfter olika kritiska frågor kring data. Det är vår bestämda uppfattning att vi i vår strävan mot ett solidariskt och rättvist samhälle måste motverka den avpolitiserings av datortekniken som är rådande. Google, övervakning i sociala medier, ofri och fri programvara, DRM, tillgång till datorer och digital informationskompetens – allt detta är politik. Och bibliotekens roll i dessa frågor är definitivt politik.

Utöver detta tema bjuder numret på ett antal texter i olika genrer, liksom rikligt med originalillustrationer. God läsning!

Charlotte Högborg och Martin Persson, redaktörer

Medverkande i detta nummer

Peter Björkman. Bibliotekarie och medlem i BiS. Bor i Botkyrka söder om Stockholm

Soledad Cartagena. Bibliotekarie och frilansjournalist. Tror att biblioteken är viktiga, särskilt i tider som nu.

Linnéa Eriksson är poet, bibliotekarie och skrivpedagog, född -84 och verksam i Malmö. Hemsida: linneaeriksson.net.

Charlotte Högborg. Journalist och snart färdigutbildad bibliotekarie. Norrlänning i Skåne.

Idiomdrottning är ett exempel på ett nytt och ofta enklare sätt att lösa de flesta systemproblem.

Balsam Karam. Bibliotekarie och bildredaktör på *bis*. För tillfället även student på Litterär gestaltning i Göteborg.

Fredrik Larsson arbetar som bibliotekarie på det mellanstatliga demokratiinstitutet IDEA och har ett intresse för digitala maktfrågor och demokrati.

Eleonor Pavlov. Pysselglad barnbibliotekarie i Skåne.

Martin Persson. Arbetar som bibliotekarie på forskningsbibliotek. Bosatt i Malmö.

Tobias Willstedt. Bibliotekarie bosatt i Alby.

Aktuellt

Illustration: Balsam Karam.

På cykel för biblioteken

Den internationella bibliotekskonferensen Cycling for Libraries kommer i år att röra sig genom Sverige. Den startar den 1 september i Oslo och rullar ner till Århus via Göteborg och den svenska västkusten. Under tio dagar ska deltagarna cykla, göra studiebesök och diskutera biblioteksfrågor. Det innebär 60 mils cykling, tre resor med färja och besök på över 20 bibliotek, med särskilt fokus på biblioteket som en plats för diskussion och debatt. Sista anmälningssdag är den 15 maj.

”Anytime it gets hard for you, just remember that what you do actually saves lives.”

Författaren James Patterson lovordar skolbibliotekariernas arbete i förlaget Scholastics blogg. Patterson ska skänka 1.25 miljoner dollar, i samarbete med förlaget, till amerikanska skolbibliotek.

Illustration: Balsam Karam.

Spridda åsikter om Almapristagare

När det stod klart att årets Almapris går till den sydafrikanska läsfrämjande organisationen PRAESA var de flesta reaktionerna positiva, men det höjdes också kritiska röster över att det inte var en författare som prisades. Jonna Sima, *Arbets* kulturredaktör, twittrade: ”Anser att litteraturpris ska gå till författare - inte organisationer, hur hedervärda de än är”. *Expressens* kulturchef Karin Olsson lyfte också fram hur prisets status kan påverkas av årets val av pristagare: ”Om #ALMA2015 vill bli ett barnlitteraturens Nobelpris bör man nog inte ge priset till läsfrämjande insatser, om än behjärtansvärt.” Det är tredje gången som priset går till en läsfrämjande organisation och första gången det går till en afrikansk pristagare. ”Den uppmuntran som ett Almapris innebär för en organisation som Praesa kan utan tvivel bli av stor betydelse för många barn i Sydafrika. Därför är årets Almapris helt i linje med Astrid Lindgrens anda”, skrev Lena Kåreland i *Svenska Dagbladet*.

Foto: Charlotte Högberg.

Färre lån efter biblioteksflytt

Sedan Umeå stadsbibliotek flyttat in i det nybyggda Väven har antalet lån minskat, jämfört med samma period förra året. Speciellt är det vuxna som lånar färre böcker, rapporterar Västerbottensnytt. Enhetschefen Maria Westerlund lyfter fram att de fått in en del klagomål på att det är svårt att hitta i det nya biblioteket, som nu är på flera plan, och att det kan vara en orsak till nedgången i statistiken.

I en insändare till *Västerbottens-Kuriren*, undertecknad "Motstånd kan vara välgrundat", hävdas att motståndet som fanns till flytten byggde på erfarenhet och insikter hos biblioteksbesökarna. Författaren tror att det inte bara är det förändrade geografiska läget som spelat in, utan även sämre trivsel i biblioteksmiljön som hen beskriver som en kal och kall atmosfär. "Uppenbarligen var vi mer nöjda med ett centralt beläget och trivsamt bibliotek, även om det hade en enklare utformning än superbiblioteket i Väven." skriver författaren. Antalet nya lånekort har dock ökat. Under december till februari förra året gjordes 643 nya lånekort medan det samma period i år har ökat till 1074.

Axiell köper Elib

IT-företaget Axiell köper 70 procent av e-boks-företaget Elib. Axiell har en dominerande position som leverantör till biblioteken i Sverige och Elib har varit navet i den svenska digitala bokmarknaden. Förlagen Bonniers, Norstedts, Natur och Kultur och Piratförlaget äger resterande 30 procent av Elib. Axiell har tidigare haft ett samarbete med företaget Publit som man drivit utlåningsplattformen Atingo tillsammans med, nu meddelar man att Atingo läggs ner.

"Jag hade gärna sett att Digitaliseringskommissionen rekommenderat kommuner att i första hand använda den befintliga infrastruktur som biblioteken utgör, när kommissionen nu föreslår satsningar på kommunala digitala kompetensservicecenter till invånarna."

Riksbibliotekarie Gunilla Herdenberg lyfter fram bibliotekens roll i en kommentar till Digitaliseringskommissionens betänkande "Gör Sverige i framtiden – digital kompetens". I betänkandet föreslår Kommissionen en skattereduktion för digital kompetensutveckling i hemmen och att det ska inrättas digitala servicecenter i kommunal regi.

Vi behöver ett oberoende webbindex

Projektet Quaero, som skulle utgöra ett alternativ till Google, gick om intet. Fredrik Larsson menar att Googles dominans beror på framgångsrik indexering, men att företagets makt över våra digitala liv och brist på transparens gör att vi behöver ett oberoende globalt index.

Text: Fredrik Larsson

Illustrationer: Balsam Karam

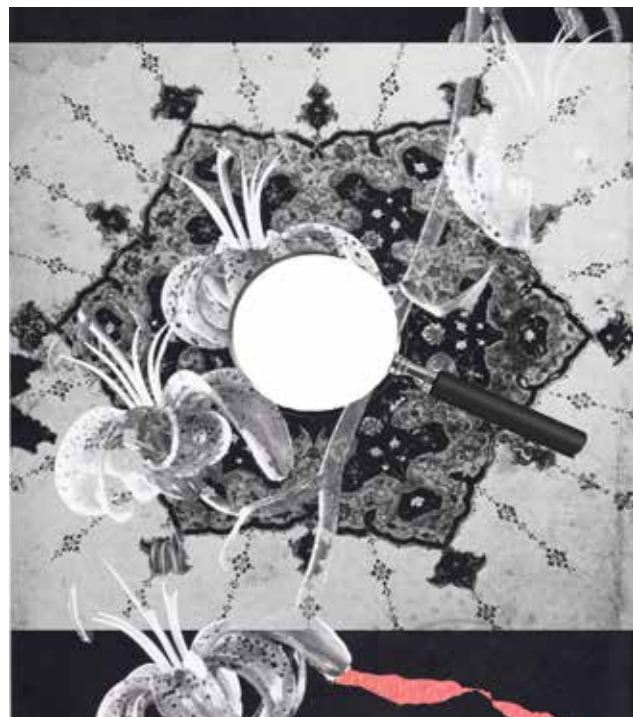
Quaero, ett projekt som var menat att resultera i en sökmotor lik Google, startade på allvar 2008, med stöd av Frankrike, EU och ett flertal företag, och lades ned 2013. Projektet kostade ungefär 240 miljoner dollar och trots det tidiga löftet om att vara en "Google-dödare" måste projektet ses som ett fiasko. En viktig anledning till att Frankrike, och till en början Tyskland, ville driva projektet var USA:s och Googles dominans på området. En dominans som består då Google idag innehar mer än 90 procent av marknaden för sökmotorer. Även många andra sökmotorer använder sig av och är beroende av Googles data. Att skapa ett alternativ till Google har visat sig notoriskt svårt just för att Google är bäst på vad de gör. Källan till deras enorma framgång som sökmotor är deras index.

Ett index i det här sammanhanget är en "lokal kopia av Internet", en dataansamling som sökningarna görs i och som inte bara innehåller en kopia av dokumenten utan också metadata, som exempelvis hur många andra dokument som länkar till ett visst dokument. Det som kräver så mycket resurser och arbete är den konstanta uppdateringen av detta index både vad gäller nya och befintliga dokument. Google har varit duktigare än alla andra på att skapa detta index, hålla det uppdaterat samt tjäna pengar på det. Det Microsoftägda Bing har också haft viss framgång med att skapa ett globalt index men har ännu inte lyckats tjäna pengar på det. Men om nu Google har skapat en sådan bra produkt, vad är då problemet?

Ett problem är den makt som ett enskilt företag får över våra liv, och detta utan folklig kontroll eller insyn. Om Google inte indexerar ett dokument kan man faktiskt säga att det inte existerar och vi vet dessutom inte exakt hur de går till väga för att skapa den träfflista vi ser när vi söker eller hur de använder all den information de samlar in om oss. Det sägs att Google använder sig av 200 faktorer för att rangordna träffar, men ingen utomstående vet säkert vilka dessa är. Ytterligare ett problem är att vi alltid är hänvisade till de sökkriterier och den "ideologi" som Google representerar. Precis som vi vill ha flera TV-kanaler och tidningar bör vi också vilja ha tillgång till flera olika sökmotorer och index. Att Google är så pass skickliga på att anpassa våra träffresultat till tidigare sökningar innebär också att vi lätt hamnar i en sökbubbla utan nya perspektiv eller infallsvinklar.

Enligt Dirk Lewandowski vid Hamburg University of Applied Sciences är det just detta index som vi måste fokusera på och inte så mycket på sökmotorspekten. DuckDuckGo må garantera användarna mer integritet än Google, men det index de använder sig av är inte av samma kvalitet som jätten Google och även detta är ett privat företag utan någon egentlig medborgarlig insyn. Det vi bör göra enligt Lewandowski är att skapa ett globalt index som alla kan få tillgång till. När ett sådant index finns att tillgå kan en mängd sökmotorer och alla möjliga typer av applikationer skapas av både samhällsliga institutioner och företag. Tänk vad biblioteken och bibliotekarierna kunde göra om de hade tillgång till ett index av detta slag? Det skulle krävas stora statliga investeringar men en öppen struktur, transparens vad gäller åtkomst och garan-

terat permanent tillgång skulle kunna släppa loss en innovativ förmåga vi har svårt att överblicka idag. Det är också en fråga om demokrati och folklig tillgång till viktig infrastruktur och data.

Ett sådant projekt skulle kräva internationell politisk vilja och stora investeringar men det finns också mindre projekt som syftar till att skapa ett globalt index utan enskild ägare och central server; exempelvis YaCy. Här är det användarnas egen datorkraft som används för att genom p2p-teknologi skapa och uppdatera ett globalt index. Frågan är dock om ett sådant projekt kan konkurrera med Google som ju redan dominerar stora delar av våra digitala liv och har enorma resurser för att fortsätta utveckla sin produkt. Med tanke på hur centralt sökmotorer är i våra liv är väl ändå det minsta man kan begära att vi debatterar frågan. Vi skulle ju exempelvis inte utan vidare acceptera att vägskyltar sattes upp av privata företag enligt hemliga kriterier. Det vore inte heller orimligt att bibliotekariekåren drev denna fråga internationellt som i grunden handlar om medborgarnas tillgång till information.

Källor

- "Why We Need an Independent Index of the Web" av Dirk Lewandowski: <http://arxiv.org/ftp/arxiv/papers/1405/1405.2212.pdf>
- "YaCy" på Wikipedia: <http://en.wikipedia.org/wiki/YaCy>
- "Qwant Wants to Be Alternative to Google" (*The New York Times*): http://bits.blogs.nytimes.com/2014/12/31/qwant-wants-to-be-alternative-to-google/?_r=1
- "Quaero gets off the ground to challenge Google" (*The New York Times*): <http://www.nytimes.com/2008/03/21/technology/21iht-quaero24.html>

Makten över den personliga informationen

Det är många som är oroliga att deras personliga integritet inkräktas på av företag och myndigheter på nätet. Den maktobalans som råder över användarnas personliga information är synlig i de sociala medieföretagens sekretesspolicyer. Charlotte Högberg anser att biblioteken borde bli en tydligare röst för rätten till personlig integritet på nätet och rätten att få söka information utan övervakning.

Text: Charlotte Högberg

Illustrationer: Balsam Karam

Enligt undersökningen *Svenskarna och internet 2014* är 27 procent av Sveriges befolkning orolig att företag som Google och Facebook inkräktar på deras personliga integritet och ungefär var femte svensk är orolig att myndigheter gör detsamma. Efter några års minskning har denna oro nu åter börjat öka. Samma undersökning visar att 16 procent anser att det inte finns någon personlig integritet längre, och accepterar det.

Detta hör samman med utvecklingen av big data, som kan bestå av information som handlar om och är skapad av privatpersoner. Den ökade användningen av användargenererade data i samhället och leverantörernas – alltså medborgarnas – bristande kontroll kan betraktas som en av vår tids mest akuta medborgarliga rättighetsfråga.¹ Lev Manovich anser att big data-samhället delar in människor och organisationer i tre ”data-klasser”: de som skapar data (både medvetet och genom att lämna digitala avtryck), de som har möjlighet att samla in data och de som har expertis att analysera dem. Den första gruppen menar han är mer eller mindre alla i världen som använder internet och/eller mobiltelefon, medan den sista är en liten elit.² Biblioteken värnar om möjligheten att fritt kunna söka information utan övervakning och håller användarnas integritet högt. Samtidigt använder de flesta bibliotek i Sverige nu sociala medier och de kan utgöra en del av den digital kompetens som biblioteken förmedlar. Hanteringen av användargenererade data på nätet är en viktig fråga för alla som arbetar med information och synnerligen för de som vill främja informationsfrihet.

Personliga data som de sociala medieföretagen samlar in består av uppgifter som användare själva uppgifter för att få tillgång till tjänsten, så som namn och e-postadress, innehåll som publiceras och uppgifter som företagen samlar in om användarnas beteende. Utöver detta tillkommer även information som företagen får tillgång till om, och genom, de enheter som användaren tar hjälp av för att komma åt tjänsten. Användarna anses gå med på insamlingen och konstruerandet av dessa data när de väljer att skapa ett konto, använder tjänsterna eller besöker tjänsternas hemsidor.

Vad sociala medieföretagen samlar in för information, hur den används och sprids, beskrivs i företagens sekretesspolicyer. Användarna förväntas ha läst, förstått och godtagit dessa. Vid en kritisk läsning av dessa policyer, tillhörande Facebook, Google, Youtube, Instagram, Snapchat, Reddit, Ello, Tumblr, Pinterest, LinkedIn och Twitter, framkommer en tydlig maktobalans. En tydlig maktaspekt är osäkerheten. Företagen skriver att det *kan* hända att information delas med tredje part eller att det *kan* hända att företagen lokaliserar användaren med GPS. Dessa exempel illustrerar den vaghet som präglar policyerna och som gör att det är svårt för användaren att

faktiskt veta vad som kommer att ske med informationen. Företagen förmedlar också bilden av att de använder informationen till att förbättra tjänsten, vilket bara är halva sanningen då användarnas personliga information utgör den inkomstbringande grunden för företagen. Här skiljer Ello och Reddit ut sig, Ello för att de ännu inte har några annonser och inte ”delar med sig” eller säljer analyser av användarnas beteenden, Reddit för att de bara låter reklamen anpassas till ämnen som diskuteras och inte efter några enskilda användare.

I policyerna benämner företagen den personliga integriteten som något värdefullt som tillhör användarna. Företagen uppger värna om den samtidigt som det är tydligt att deras tjänster kan innebära hot mot den personliga integriteten och att det är grunden för policyernas existens. Företagen vill upprätthålla bilden av att den personliga informationen fortfarande är i användarens händer, att hen kan kontrollera flödet av information och göra medvetna val när hen ger upp delar av sin personliga integritet till företaget. Företagen skriver att användare förvisso kan väja att deras webbläsare inte ska godkänna cookies, men att tjänsten då inte kommer att fungera som tänkt. Det betyder att detta knappast är något reellt val om en vill fortsätta använda tjänsten. Det är också få av företagen som godtar Do Not Track-signaler, som användare kan ställa in för att webbläsaren ska meddela att hen inte vill kartläggas. Det användaren väljer att publicera med hjälp av tjänsten skickas också ofta direkt till tredjeparter, så som analysföretag, via tjänstens API. Det innebär att även om användaren senare väljer att radera det där fotot eller den där tweeten, så finns de kvar hos andra företag. Genomgående benämner företagen det som din information, men då användarna till så stor del förlorar makten över informationen som rör den egna personen är denna benämning en försköning.

Teoretikern Sandra Petronio menar att individer anser att de har rätt att äga och reglera tillgången till sin privata information.³ När en person avslöjar något för en annan blir den delägare av informationen, ofta efter att ha gått med på regler uppställda av den som avslöjar informationen, så som att inte föra det sagda vidare. I fallet med sociala medieföretagen är situationen den omvända. Företagen bestämmer reglerna för hur informationen om användarna ska hanteras. Petronio kallar det manipulativt ägarskap, när den som fått ta del av information ser det delade ägarskapet som ett sätt att helt dominera hur informationen ska hanteras och har mer inflytande över tillgången till den privata informationen än vad personen som avslöjade den själv har. Petronio menar att detta maktövertag gör att det är den som fått ta del av informationen, i detta fall företagen, som kan fatta beslut om ifall informationen ska föras vidare eller skyddas. Det gör att den som informationen gäller måste övertala företaget ifall hen önskar att ändra på reglerna för hur den privata informationen ska hanteras.

1. <http://radar.oreilly.com/2012/08/big-data-is-our-generations-civil-rights-issue-and-we-dont-know-it.html>.

2. Manovich, Lev (2011). Trending: The Promises and the Challenges of Big Social Data. In M. K. Golk (Ed.), *Debates in the Digital Humanities*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.

3. Petronio, S. (2002). *Boundaries of Privacy: Dialectics of Disclosure*. Albany, NY, USA: State University of New York Press.

När någon missförstår vilka regler som gäller vid ett avslöjande, delägare har olika åsikter om vilka regler som borde gälla, reglerna är luddiga eller det är oklart vem informationen egentligen tillhör, kan det enligt Petronio uppstå turbulens. Hon menar att den nuvarande "informationsexplosionen" gör de diffusa reglerna allt vanligare och att den privata informationen har blivit till en vara på den fria marknaden. I slutet på januari kom en nyhet som visar på denna turbulens; 25 000 österrikare stämmer Facebook för att ha kränkt deras privatliv genom ett stort antal brott mot användarnas rättigheter, illegal användning av insamlade data samt genom företagets roll i massövervakning för amerikansk underrättelsetjänst.⁴

I USA uppmärksammar American Library Association dessa frågor med bland annat "Choose Privacy Week", men i en artikel ifrågasätter Michael Gressel om biblioteken gör nog för att skydda användarnas digitala integritet.⁵ Han menar att samtidigt som biblioteken är måna om att hänga med i den tekniska utvecklingen öppnar de ofta upp för integritetsrisker. När biblioteken anammar webb 2.0-funktioner diskuterar de inte tillräckligt de hot mot integriteten som de kan medföra för användarna, anser Gressel. Han menar att skyddandet av den personliga integriteten är en viktig uppgift för bibliotek, även när det gäller tjänster som Facebook. Han uppmanar till arbete för att öka medvetenheten kring integritet på nätet och att biblioteken protesterar mot överträdelse av medborgares digitala integritet.

Enligt *Svenskarna och internet 2014* anser runt hälften av svenskarna att de själva kan kontrollera sin personliga integritet på nätet och uppger att de aktivt skyddar den. Till största del består detta dock i att rensa cacheminnet och cookies, vilket rapporten poängterar snarare är till för att snabba upp datorn. Studier visar att det är få som läser sekretesspolicyer och att de är skrivna på ett sätt som är svårt att förstå. Helen Nissenbaum och Solon Barocas kallar det för "the transparency paradox": att användarna ska få veta så mycket om insamlingen av information, hur den används och förs vidare, att de kan göra ett informerat och medvetet val. Samtidigt ska detta förklaras på ett sådant sätt att det är möjligt för användarna att förstå och ta till sig, för att inte tala om orka läsa igenom. Detta menar Nissenbaum och Barocas är en omöjlig ekvation, kravet på enkelhet och läsbarhet går inte att kombinera med kravet på full transparens.⁶

Enligt Debatin är många ovetande om sekretesspolicyer och nöjer sig med illusionen av att kunna kontrollera sin

integritet, snarare än någon verklig kontroll.⁷ Debatin menar att de som använder sociala medier behöver utveckla *privacy literacy*, få kunskap kring potentiella integritetsrisker för att kunna ta informerade beslut. Debatin uppmanar pedagoger att stärka *privacy literacy*, i likhet med Gressels uppmaning till biblioteken att arbeta mer med dessa frågor. Samtidigt som det är bra att öka medvetenheten och delar av medie- och informationskunnigheten som behandlar detta så kan dessa åtgärder kritiseras för att vara individualistiska. Biblioteken borde bli en starkare röst i kampen för allas rätt till personlig integritet på nätet för att göra allvar av kravet på informationsfrihet. En låntagare må uppskatta att det var sekretess på vilka böcker hen lånat hem, men om hen googlat titlar innan hen gick hemifrån, så kan den sekretessen ha spelat mindre roll.

Under en konferens 2013 fick Siva Vaidhyanathan frågan om det är något som den enskilda individen, eller bibliotekarien, kan göra för att skydda sig mot insamlingen av hens data. Hans svar illustrerar att det inte är ett individuellt problem, utan ett samhällsproblem:

Sure, there are simple things that you could do, that I could do, that a couple hundred people in this room could do. But that does not help my mom, and that does not help all the folks we work for and work with. When we are concerned about privacy, it cannot just be about our privacy; it has to be about everyone's privacy. Civil liberties are not something that we have the ability to trade away willingly, because they do not belong to us; they belong to all of us.⁸

Artikeln bygger på författarens kommande uppsats för masterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap från Lunds universitet.

4. <http://www.dn.se/ekonomi/25000-osterrikare-stammer-facebook/>

5. Gressel, M. (2014). Are Libraries Doing Enough to Safeguard Their Patrons' Digital Privacy? *The Serials Librarian: From the Printed Page to the Digital Age*, 67(2), 137–142.

6. Nissenbaum, Helen, & Barocas, Solon (2014). Big Data's End Run around Anonymity and Consent In J. Lane, V. Stodden, S. Bender, & H. Nissenbaum (Eds.), *Privacy, Big Data, and the Public Good: Frameworks for Engagement* (pp. 44–75). New York, NY: Cambridge University Press.

7. Debatin, B. (2011). Ethics, Privacy, and Self-Restraint in Social Networking. In S. Trepte & L. e. Reinecke (Eds.), *Privacy Online: Perspectives on Privacy and Self-Disclosure in the Social Web*. Berlin, Heidelberg: Springer.

8. Vaidhyanathan, Siva & Bullock, Chris (2014). Knowledge and Dignity in the Era of "Big Data", *The Serials Librarian: From the Printed Page to the Digital Age*, 66(1–4), pp. 49–64.

Att utveckla fri programvara för läsare. Några frågor till Kovid Goyal

calibre är ett program för att samla och organisera e-böcker. calibre är också fri programvara, vilket innebär att källkoden är fritt tillgänglig. Martin Persson ställde några frågor till Kovid Goyal, programmets skapare, om e-böcker, DRM, vad det innebär att utveckla fri programvara i dialog med användarna och hur vi tar makten över vårt datoranvändande och våra data i molntjänsternas tid.

Text: Martin Persson

Illustrationer: Balsam Karam

Hi Kovid! To begin with, could you tell me a little bit about yourself? Where do you live, and how do you spend your days? What's your background, and how did you become a free software developer?

I live in Mumbai, India. I currently work full time on calibre (have done so for the last six years). I have a Ph.D. in Quantum Information Theory from Caltech. As for free software, I have been using Linux as my primary operating system for almost two decades. I started using Linux as a way to learn more about computers (which have always been a hobby of mine). Nowadays, I love open source software because of the extensive opportunities it affords for customization and powerful automation.

calibre offers a rich toolbox for collecting, organising and sharing a library of digital documents, together with functionality for creating and converting ebooks in/between different formats. It started off as a way for you to handle your own personal library and ereader device. What would you say about the current state of ebooks, do you see any differences technologically between the time when you launched calibre and now?

Not really. A few things have improved incrementally, obviously, but qualitatively they are mostly the same. The single biggest change is probably that all non-Amazon ebook vendors as well as all publishers have "standardised" on EPUB. I put standardised in quotes because EPUB is far from optimal as a standard. EPUB inherits all the problems of HTML in the era before browsers all decided to standardise. EPUB reading software is completely fragmented.

calibre is released under the free software license GNU GPL. What role has free software played for you as a software developer?

In my opinion, free software is by far the most efficient model for the creation of software. Being able to read and modify the source code of software you use/depend upon is invaluable and allows you to leverage the efforts of a global community of developers.

Free software development is to a large extent community-driven, with a network not only of developers but also of users, who file bugs, make feature requests, help out with documentation and support, etc. Has the user community been important for calibre?

Yes, very much so. calibre would not exist without its user community. Bug reports from users are the reason calibre is of such high quality. The development of new features is mostly driven by requests from users, thus ensuring that calibre does things that are actually useful/important to its users. The calibre user community is a very friendly place full of volunteers who help fellow users with many issues related to

ebooks and calibre, see the forums at mobilerread.com. Many calibre users went on to become calibre developers and have contributed significant functionality to calibre over the years. And last, but not least, the calibre user community directly supports my efforts to develop calibre through donations. Their generosity has allowed me to work full time on calibre for over six years and counting.

So, your work is enabled by crowdfunding. Has this economic basis been stable over the years? And what is the key to this success do you think? It is my impression that even successful and widely-used FOSS¹ programs can have difficulties in paying developer resources through user donations.

Yes, it has been very stable. There are several things the typical FOSS program gets wrong, that prevent it from being successful at sustaining itself through donations:

- The program must be aimed at end-users, in a substantive niche. That means having a potential userbase in the tens of millions, at least.
- It must be cross-platform (all the major operating systems).
- It must be *polished*. That means being easy to use for novices, especially for its primary use case. For instance, despite being so powerful, calibre is carefully designed to be very easy to use for the basic use case of add book, connect device, send to device, without needing to worry about any ebook related arcana.
- It must have comprehensive documentation/tool-tips/demo videos/etc. to make it easy for novices to figure out things without relying on support. Because support is expensive.
- On a technical note, its code needs to be well designed to allow for easy maintenance and rapid feature development by a relatively small team. For instance, calibre has had weekly releases for over six years. There are very few software projects that can sustain this pace for years. And calibre does it with just one full time developer, me.
- The support infrastructure needs to be efficient. That means using lots of automation in the build system, the distribution servers, the bug report system, etc. For example, calibre releases are built and published for seven platforms automatically using a single command. Similarly, I can respond to most bug reports with just a couple of keystrokes.

All this is necessary to maintain an infrastructure lean enough to be supported by donations.

Sadly, the emergence of ebooks has, in addition to increased possibilities of literature and knowledge dissemination,

1. Free, Open-Source Software.

also brought about measures of control and technical restrictions of reader/user freedom. To get hold of ebooks through purchase or library "loans", you often have to buy into a vendor "ecosystem" that's locked up through digital restrictions management (DRM). What's your view on DRM and its role on the ebook market?

DRM is snake oil. It does not protect ebooks from piracy. Its only effect is to help create walled gardens and promote vendor lock-in. I strongly believe in DRM-free publishing, to promote which, my wife runs the Open Books website – a curated list of DRM free books.²

I have an e-ink reader that I love (a rooted Android device set up with Coolreader for epubs and APV for pdfs), but recently I have begun to read even complete novels on my smartphone. I still switch a lot between print and screen, though, and I admit to sometimes printing out digital articles to read on paper ... What do your own reading habits look like?

I am a voracious reader, and have been one since childhood. For me, paper was not a realistic option, both because of its bulkiness and restricted availability. I was reading on PDAs long before e-ink based readers existed. Back then, I would read a mix of paper and digital books. Today, I read exclusively on my e-ink based device (I find backlit devices like tablets strain my eyes during extended reading sessions, so I stick to e-ink). I am a fan of History/Historical Fiction/SFF and I also read non-fiction books on widely varied subjects.

What are the future plans for calibre?

calibre development is very user driven, so I tend not to make plans for it. New features happen as they are needed by the user community. One large development that I personally intend to implement is allowing the calibre content server to actually edit your book collection (currently it is read-only) and also add the ability to read books directly in the browser through the content server without needing third party reading apps on your mobile device.

Sounds like nice new features! Since you mention this feature of direct reading through the browser, what do you think about the overall tendency in the networked society to rely on (personal) data stored in the cloud and web-based apps?

Don't do it :-) If you must have all your data available all the time, run your own server and store your data there. The calibre server is designed to allow you to run your own server, not store your data in somebody else's cloud.

Currently, most software companies are trying to create a future where they run all software and all you do is import

and export your data, through more or less sophisticated interfaces, that they fully control. See for example, webmail, online office applications, cloud storage apps, etc.

In my opinion, as time passes, it will become easier and cheaper to own your own general purpose permanently network connected computer and run whatever software you like on it, at your discretion and fully in your control. See for example Sandstorm.³

So, running your own server (or one for your friends) can be considered an important act of empowerment in the increasingly networked, digital infrastructure. Hackers already do this to a large extent, but I guess the big challenge is to get users without programming/sysadmin skills to set up their own servers? Freedombox⁴ also has a similar approach to that of Sandstorm, simplifying the user interface to the powerful, and free, communication protocols already out there.

Yes, the challenge is to make it easy for non-hackers to run their own servers. Hopefully, as software engineering matures that will happen.

Kovid Goyal.

2. <http://drmfree.calibre-ebook.com/>.

3. <https://sandstorm.io/>.

4. <http://freedomboxfoundation.org/>.

”Den viktigaste demokratiska platsen i samhället”

Text: Stellan Klint

Illustration: Balsam Karam

Jag fick ett brev härom veckan, från Region Skåne. De bjöd in mig till att delta i ”Skånepanelen”, en medborgardialog med 4 500 slumpvis utvalda skåningar. Inget konstigt med detta, jag kommer att svara på lite frågor då och då, som det är tänkt att regionpolitikerna sedan kanske använder som underlag vid beslut i olika frågor. Frågeformulären skickas till oss deltagare via epost. En till synes något odemokratisk metod kan tyckas. De allra flesta har visserligen en dator och internetanslutning, men verkligen inte alla. Men, i den förklarande texten kom vändningen med orden: ”Om du inte har någon egen dator så finns det tillgång till offentliga datorer vid de skånska kommunernas bibliotek”.

Det är en självklarhet för alla publika bibliotek att tillhandahålla datorer, internetuppkoppling och databaser för informationssökning. Ständigt förändrande informationsstrukturer, medie- och kulturutbud, sociala vanor med mera, är så klart fokuspunkter för en institution som arbetar för att främja tillgången till bland annat samhällsinformation, litteratur, forskning, utbildning och kultur i övrigt.

Mejl, Facebook och DN.se är för många besökare viktiga kanaler att använda i olika sammanhang, likväl som att ett bildredigeringsprogram, en artikelsökdatabas, ett bankärende eller en inbjudan till medborgardialog kan vara det. Att hålla datorerna uppdaterade, säkra och laddade med bra programvaror är och förblir viktigt. Besökarna och politikerna förväntar sig det. Och till detta kommer kunskaper och utbildning inom nätsäkerhet, olika programvaror samt om datoranvändande generellt bland biblioteksanställda för att till fullo kunna tillhandahålla den här tjänsten.

Nyligen blev jag under en och samma vecka utskälld av en besökare som var uppriktigt frustrerad över långsamheten på bibliotekets datorer och ett par dagar senare lovprisad av en annan besökare, som precis använt de publika datorerna, med orden ”biblioteket är den viktigaste demokratiska platsen i samhället”. Två lika viktiga återkopplingar. Två lika stora utmaningar. Biblioteken har ansvar för en del av en demokratisk funktion i samhället som behöver vårdas och hållas uppdaterad.

Terminalen och skalet

En datorskärm som försöker vara old school och det yttersta lagret på en nöt. Här ger konstnären och programmeraren Idiomdrottning en kulturhistorisk och praktisk introduktion till datorverktygen terminalen och skalet. Välkommen in i datorernas magiska värld!

Text: Idiomdrottning

Illustration: Eleonor Pavlov

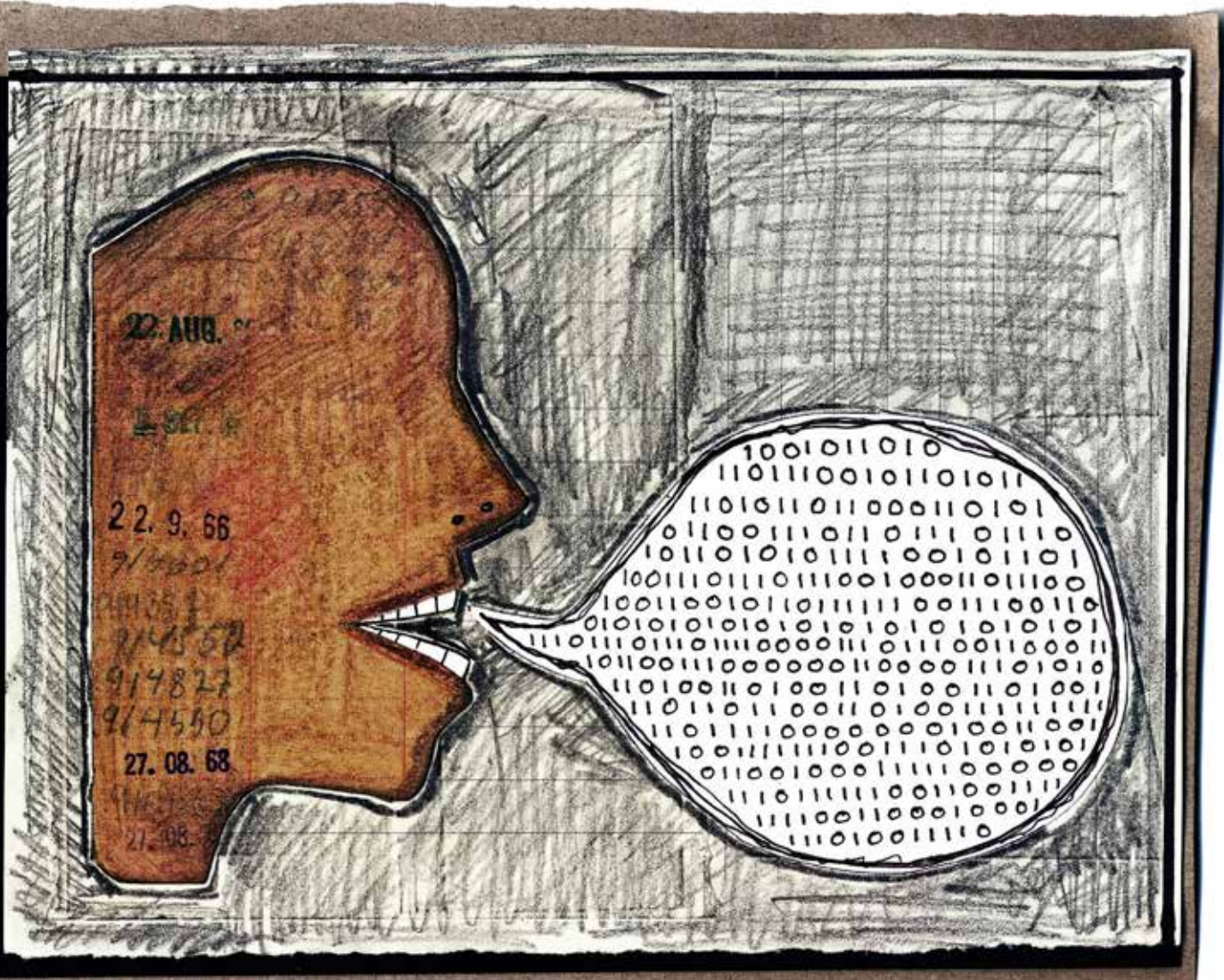
Terminalen

Nuförtiden har många datorer och telefoner tillgång till en gammal, god kommandotolk i Unix-stil. Ibland genom en app som, av historiska skäl, kallas "terminalen".

Att ha tillgång till datorer med kommandotolk i Unix-stil är en sån lyx och jag vill börja berätta lite om saker du kan göra för att spara tid eller, om du har tur, få dina långa timmar att gå.

Var försiktig i terminalen. Det är en app som många är rädd för eller tvekar inför att använda, och det finns orsaker till det. Det är en av de få sakerna i din dator som kan mabla till den alldeles eftersom den kan göra så många saker, på ett så direkt sätt.

Du kanske minns att ordet "terminal" har med stationer att göra, eller hur? Det har kommit till oss via franskan som i sin tur skapade det från det latinska "terminus", vilket betyder "slutpunkt". På sätt och vis ett dystert ord ... Ändå ser vi det hela tiden, på flygplatser, tågstationer och i elektronikens värld. Förr i tiden var datorerna gigantiska maskiner som fyllde upp ett helt rum. Enskilda personer hade inte datorer på sina skrivbord, i sina kök eller i sina fickor som de har nu. Inte ens på jobbet. Däremot hade de hittat en smart lösning.

På skrivborden satte de skärmar och tangentbord, och anslöt dem med långa sladdar (eller över telefonnätet, fast det var ju sladdar på den tiden) till den stora datorn. De kallades "terminaler" – de var datorns slutpunkt. Ibland kallades de "dumma terminaler" eftersom de inte var speciellt kapabla datorer i sig själva, de var bara ett tangentbord, en skärm och lite nätverkskod.

Unix är så gammalt att det skapades för de här stora datorerna, och folk använde "terminaler" för att ansluta till dem. När datorerna flyttade över till skrivborden började vi använda terminal-emulatorer – en "emulator" är ett program som efterliknar ett annat program eller en maskin – istället, och efter några år föll ordet "emulatorer" bort från namnet och nu kallas själva programmen ibland för "Terminalen". Precis som Franksteins monster numera själv ofta kallas Frankenstein, efter sin skapare.

Om vi har tid med en liten sidohistoria

Unix startade som en parodi på ett annat stort system, Multics. Namnet Unix är menat att låta som "Eunuchs", det engelska ordet för eunucker. Jag gillar inte den sortens skämt. En av de bästa versionerna av Unix, eller i alla fall en av de mer kända, är GNU, som började som en parodi på själva Unix. Namnet står för "GNU's Not Unix" (GNU är inte Unix), och att förkortningen innehåller sig själv, ja, det är meningen. De slog i en ordbok efter alla ord som slutade med "INU" så de kunde kalla det för "[Si-och-så] Is Not Unix" men de hittade inget; de slog då istället ihop kopulan ("is") så de fick GNU, vilket de tyckte var "Det engelska språkets roligaste ord". Själv har jag alltid undrat varför de inte hittade "XINU", vilket skulle ha varit roligt eftersom det blir Unix baklänges, även om det inte finns i någon ordbok. Men det blev som det blev.

Skalet

Vad är det då vi ser när vi öppnar terminalen? Terminalen kan köra flera olika gammeldags program; tänk på terminalen som en sorts datorskärm som försöker vara old school. Det vanligaste programmet att köra där kallas "skalet". Vad är då det?

Krängliga system är ofta uppbyggda som en lök med många lager, men i fallet Unix använde de en nöt som liknelse. Den mittersta delen, "kärnan", ligger nära metallen, och den yttersta, som vi oftast handskas med, heter "skalet".

När du startar skalet får du en "prompt", en plats att skriva. Ordet kan ju också betyda "ett tillfälle att tala", och så kan man också se det.

I det klassiska Bourne-skalet är den vanliga prompten bara ett dollartecken.

```
$
```

Det första ordet du skriver där är namnet på ett program, och orden därefter är vad du vill att det programmet ska känna till innan det startar. Låter det skumt? Vi tar en titt på ett exempel.

```
$ echo Ja visst gör det ont
```

Här ropar jag på ett program som heter echo och säger fem saker till det: Ja, visst, gör, det och ont. Det första ordet jag skrev, echo, måste vara ett kommando som skalet redan känner till. Resten av orden behöver skalet inte begripa, den söker bara upp sin vän echo och vidarebefodrar orden till den. Det är en simpel kamrat, echo, den bara upprepar det som den själv har hört. Den har ett passande namn också, som betyder "eko".

```
$ echo Ja visst gör det ont
Ja visst gör det ont
```

Den första raden, raden med \$, var där jag skrev. Den andra raden är vad echo skrev tillbaka till mig. (Jag skrev inte själva \$, bara resten av den raden. Tänk på \$ som skalets "frågetecken", dess prompt för att be mig skriva något.)

Här är ett exempel på hur det kan se ut när skalet inte hittar något kommando.

```
$ Kan jag skriva vadsomhelst
sh: 1: Kan: not found
```

Skalet bekymrar sig inte över Jag, skriva eller vadsomhelst, allt den bryr sig om är första ordet, Kan, vilket det tror är ett program som det förväntas känna till. Det vet inte bättre än så.

Utöver det klassiska Bourne-skalet är de två vanligaste skalerna idag bash och zsh. Så här ser bash ut:

```
sandra@ellen:~/skami/dwm-6.0$ Kan jag skriva
vadsomhelst
bash: Kan: command not found
```

Som du ser har bash en längre prompt i vanliga fall. Det är det välbekanta dollartecknet \$ från Bourne-skalet, men det följer efter mitt namn, min dators namn, och namnet på den plats i den datorn där skalet just nu tror att jag arbetar.

Jag är sandra, min dator kallas ellen (från min favorit bland Maria Gripes romaner) och ~/skami/dwm-6.0 är en mapp på min dator. Av någon anledning gillar bash att berätta allt det för mig varje gång den frågar mig något. Jag antar att den gör det för att framställa sig själv som en välbekant kompis.

Namnet bash står för "Bourne Again Shell" – en anspelning på att namnet Bourne låter som "born", så det blir vitsigt än en gång med "född pånytt", samtidigt som det är en ny version ("again") av ett skal som ska likna Bournes.

Så här ser zsh ut:

```
ellen% Kan jag skriva vadsomhelst
zsh: command not found: Kan
```

Den berättar bara min dators namn, inget annat. Jag vet inte varför det är så. Det är lätt att ändra hur prompten ser ut, både med bash och med zsh, så låt inte det vara någon grund för vilket skal du väljer.

Dokumentärfilm om Aaron Swartz med efterföljande panelsamtal. Rapport från en BiS-salong i Malmö

Text: Martin Persson

Illustration: Balsam Karam

Charlotte Högberg, Måns Svensson, Jutta Haider och Linnéa Stenson i samtal. Foto: Martin Persson.

BiS arrangerade den 26 februari en visning av dokumentärfilmen "The Internet's Own Boy: The Story of Aaron Swartz" på Malmö stadsbibliotek. Efter visningen följde ett panelsamtal om internetpolitik, nätnormer, open access och tillgång till vetenskaplig litteratur. I panelen satt Jutta Haider, docent i biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet, Måns Svensson, docent i rättssociologi vid Lunds universitet och Linnéa Stenson, bibliotekarie med inriktning på e-resurser vid Universitetsbiblioteket i Lund. Samtalet modererades av Charlotte Högberg från BiS.

Filmen, som är gjord av Brian Knappenberger, tecknar ett porträtt av den amerikanske internetaktivisten Aaron Swartz, som tog sitt liv för ett par år sedan under det rättsliga efter-

spel som följde på det att Swartz gjort ett datorprogram som laddade ned vetenskapliga artiklar en masse från databasen JSTOR. Swartz började redan som mycket ung engagera sig i internetpolitik, både tekniskt och politiskt. Bland annat var han med och skapade RSS-protokollet, Creative Commons och Open Library. Han var senare också drivande i kampen mot de internetfientliga SOPA- och PIPA-lagförslagen i USA.

Panelisterna var, i likhet med oss andra som var där och såg filmen, berörda av den personliga tragedi som filmen visar, och hur skoningslöst det amerikanska rättsväsendet drabbar en ung, driven människa med hopp om att förbättra världen. Måns Svensson drog paralleller till Pirate Bay-domen och menade att utpekandet av enskilda syndabockar att straffa är

en klassisk, machiavellisk strategi som tas till i avskräckande syfte, eftersom det är omöjligt att straffa alla som på något sätt bryter mot eller hotar upphovsrätten. Och det är många, eftersom lagstiftningen inte står i paritet med de sociala normer kring delning som gäller i dagens nätsamhälle.

Även om det inte finns några bevis för att Swartz laddade ned forskningsartiklarna med avsikt att sprida dem – det kan lika gärna ha varit Swartz avsikt att använda dokumentsamlingen för egna, big-data-analyser – kan Swartz nedladdningsprojekt ses i relation till rörelsen kring open access (OA), vars mål är att forskning ska publiceras fritt tillgänglig på nätet i olika former. Jutta Haider konstaterade att den hackerrörelse som Swartz befann sig i verkade ha ganska lite kontakt med eller kunskap om den OA-rörelse som vid den här tiden hade kommit ganska långt på biblioteken och i det akademiska publiceringssystemet. Hon nyanserade dock bilden av OA som ett uteslutande demokratiskt projekt, bland annat utifrån det faktum att även OA kommersialiseras av storförlagen, ofta i så kallade hybridtidskrifter, prenumerationsbaserade tidskrifter med möjlighet för författarna att köpa loss sin artikel så att den blir fritt tillgänglig.

Linnéa Stenson berättade om forskningsbibliotekens arbete gentemot förlagen, bland annat om hur det går till när det kommer varningar om så kallad "excessive downloading"

från plattformarna. Vad som utgör en för stor nedladdning står sällan explicit i leverantörernas licensavtal. Linnéa påpekade också att det var lite udda att JSTOR i samband med Swartz-härvan blev utpekade som ett ondskefullt och superkapitalistiskt företag, när det i själva verket drivs av en icke vinstdrivande stiftelse som står bredvid betydligt större jättar på marknaden.

Under samtalet, som också inkluderade frågor och kommentarer från publiken, behandlades många intressanta frågor om internetpolitik, makt, publikationsekonomier och delningssamfund. Dessa frågor tål att funderas vidare på, och bör enligt mig ta en betydligt större plats i den offentliga debatten. En annan aspekt av filmen, som kom upp först efter paneldiskussionen, är bilden av det manliga datorgeniet som frihetskämpe, vilken är påtaglig i filmen om Aaron Swartz. För även om Swartz gärning inte går att förringa, hur många geek girls finns det out there som inte syns? Eller hur ska vi göra för att fler personer som inte är män kan bli hackers och fortsätta koda världen till ett bättre ställe?

Filmen har publicerats fritt tillgänglig på The Internet Archive, se <https://archive.org/details/TheInternetsOwnBoyTheStoryofAaronSwartzHD>.

Datum anger sista återlämningsdag

Lämna gärna boken tidigast

DAGBOKEN: Vad har du i din handväska?

2015-01-17

För mig är det livsnödvändigt att äga en rymlig handväska med plats för en bok. Man vet ju aldrig vad som kan hända när man är ute på stan, åker buss eller tåg. Kanske måste man till och med följa med någon till akuten om olyckan är framme. Att ha en bok i handväskan fungerar för mig som en slags livlina eller överlevnadskitt som jag har med mig överallt för att känna mig lite mer trygg i den kaotiska värld vi lever i. Boken i handväskan ger också en slags garanti för att jag aldrig får riktigt tråkigt. Om nöden kräver kan man med hjälp av en roman eller spännande fackbok bege sig till en annan värld. En bok av papper laddar aldrig ur som en Iphone och i vissa situationer kan den fungera som stressdämpande, exempelvis om en kontaktledning under tågresan återigen rivits ner så att tåget blir minst tre timmar försenat. Finns då något läsvärt till hands blir situationen genast mer uthärdlig.

Handväskor kan också användas som vapen mot ondskan. Jag tänker då på Hans Runessons berömda bild på "den arga tanten" i Växjö som dänger sin rymliga handväska i skallen på en demonstrerande nynazist. När den publicerades 1985 blev den årets bild, känd långt utanför Sveriges gränser. Men när konstnären Susanne Arwin nyligen ville göra en staty av bilden och placera i Växjö satte en centerpartistisk kommunalpolitiker tvärstopp.

Anledningen enligt kommunalpolitikern var att statyn uppmanade till våld. Visst kan man hålla med om att det är en form av våld att använda handväskan som tillhygge och har man dessutom böcker i den kan det ligga ännu mer i resonemanget. I så fall har det ju också betydelse vilket slags böcker det handlar om, ett band av Nationalencyklopedin eller en liten pocket? Nu vet vi ju inte vad som fanns i Danuta Anderssons handväska men kanske bör det tilläggas att hon hade en mamma som dog i Auschwitz.

Om man ser på saken från en annan synvinkel så symboliserar handväskan i Växjö framför allt civilkurage och motstånd mot rasism, men tyvärr anammades tydligen inte det tankespåret av kommunalpolitikern i Växjö.

Fantastisk

© bty april 1987 Art. 2323

Hur som helst, debatten kring att betrakta handväskan som enbart en feminin, ofta dyr och statusladdad accessoar med plats för ett läppstift och några kreditkort, eller att se den som ett praktiskt och farligt vapen var därmed igång. I flera städer började "handväskaktivister" hänga handväskor på redan befintliga statyer som en protest mot kommunalpolitikernas agerande i Växjö. Lite förvånande men glädjande är att en mindre variant av statyn nyligen köptes in till ett kontor på Södermalm i Stockholm. Civilkurage och motstånd mot rasism och förtryck tyckte man där var något som borde uppmuntras.

En annan handväska som väckte uppmärksamhet, inte minst i media, var Mona Sahlins rödrosa handväska av märket Louis Vuitton. En riktig statuspryl som rörde upp starka känslor. Debattörer och bloggare med skiftande motiv och politisk hemvist diskuterade intensivt om det var passande att en socialdemokratisk politiker skulle ha en så dyr väska. Emellertid, väskan var i alla fall stor nog att rymma flera tunga böcker, och då fyllde den i alla fall den funktionen.

Men oavsett vems handväska som diskuteras så handlar det om ett laddat attribut. Göran Greider menar att de exklusiva väskorna kan ses som en sinnebild för ett skenande konsumtionssamhälle och att dyra väskor pekar rakt på det största problem som västvärlden har: Konsumismen. Lite snopet slutar dock historien kring Monas berömda handväska med att den auktionerades ut på Bukowskis. Till vilket pris vet jag inte, men den var nog dyr.

KAJSA (sjunger): Kaspelino, Kaspelino

Men den mest funktionella av alla handväskor är nog i alla fall Muminmammans. Här finns plats inte bara för en bok utan även för plåster, tändstickor, huvudvärkspulver, karameller och allt möjligt annat som läsaren aldrig får veta. Den är med andra ord både hemlighetsfull och tillgänglig på samma gång och för Muminfamiljen är den livsviktig.

Jag minns också min egen mammas handväska som något liknande. Bland alla prylar i den hade hon alltid block och pennor så att jag kunde sitta och rita om vi exempelvis var på ett tråkigt kalas. För mig handlar handväskor inte så mycket om status och konsumtion utan mer om en genomtänkt överlevnadsstrategi. Handväskan är ett ytterst praktiskt ting och inte minst av största betydelse när jag besöker biblioteket för i min finns både lånekort så jag kan låna och plats för litteratur.

(De spr) hitta på en visa om min sväng
Kajsa (hotfull röst):

Röda Lina

De Jeng

Min egen

915030

2.12.65

209/81

213048

215306

14103

JUN. 1967

0523

17. Skl.

Att arbeta antirasistiskt på egna villkor

Vad innebär det att arbeta med integration och antirasism på bibliotek? Soledad Cartagena har studerat biblioteksverksamhet i stadsdelen Kreuzberg i Berlin och funderar på hur personalens arbete skiljer sig från det hon ser på svenska bibliotek.

Text: Soledad Cartagena

Hur kan biblioteken arbeta antirasistiskt var frågan för dagen när Kulturhuset i Stockholm bjöd in till samtal i januari i år. Det var tre representanter från tre bibliotek i Stockholm. Jag satt i publiken och kom att tänka på min upplevelse i Berlin.

2014 fick jag ett resestipendium av Svensk biblioteks-förening och ett från fackföreningen Vision. Jag ville undersöka hur ett bibliotek i ett centralt område i Berlin (Kreuzberg) med en stor andel andra eller tredje generations invandrare arbetade med frågor som integration, inkludering och antirasism. Kreuzberg är en dynamisk och mångkulturell stadsdel där man hör språk från jordens alla hörn. Här samsas hipsters med tyskar, socialister, chilener, muslimer, anarkister, transpersoner och katoliker. Särskilt känt är området för sin turkiska befolkning som har levt där i flera generationer.

Biblioteket som jag studerade heter Mittelbibliothek. Bibliotekspersonalen hade nära kontakt med lokalsamhällets representanter och bjöd in medborgarna på deras egna villkor. Jag intervjuade en engagerad barnbibliotekarie vid namn Angelika Knueth och fick vara med på en frukost där kvinnor med turkisk bakgrund kom med sina barn. Även förskole-personal deltog. Mammorna pratade knappt tyska trots att vissa av dem var födda i Berlin men likväl kunde vi göra oss förstådda med kroppsspråk och vissa ord på engelska.

Det som jag upplevde var annorlunda mot hur man arbetar i Sverige var att biblioteket accepterade att området är mångkulturellt och att invånarna med en annan bakgrund än det tyska lever parallellt i det tyska samhället. Biblioteket arbetade med att bjuda in invånarna till samtal där man både använde tyska språket och hemspråket (i det här fallet turkiska). Mammorna tog med sig turkisk mat och det tror jag är viktigt för att känna att man blir respekterad i ett samhälle. Man får visa upp sin kultur. Jag fick smaka på en mängd smårätter och man berättade för mig vad det var. Efter sagostunden läste en pedagog från förskolan en turkisk bok och sedan läste bibliotekarien en tysk bok och visade samtidigt bilder. Barnen fick även uttala ord på tyska och på turkiska. I

Utanför Mittelbibliothek.

Sverige verkar barnverksamheten fokusera mer på att barnen och mammorna ska lära sig svenska och om hur det svenska samhället fungerar. Men jag menar att det skulle vara minst lika givande för både oss som arbetar på biblioteken att ta del av besökarnas kultur och språk. Enligt den norske forskaren Ragnar Audunson krävs det en struktur att både integrera människor i den nya kulturen samtidigt som de får behålla sin kultur. Biblioteket är just en sådan kultur då den är självklar i

lokalsamhället med kontakter med olika verksamheter, organisationer och myndigheter. Biblioteken är en av de få platser där människor kan mötas. Att utveckla mångkulturell verksamhet är att erbjuda mötesplatser menar Audunson. Syftet med frukosten på Mittelbiblioteket var att få mammorna att komma till biblioteket eftersom många är hemarbetande och just de här kvinnorna i Berlin lämnade knappt sitt område. Barnbibliotekarien Angelika menade att biblioteket hade en viktig funktion för barnens framtid. Om barnen inte lärde sig tyska ordentligt riskerade de att hamna i utanförskap. Men det var minst lika viktigt att barnen fick prata språket som användes hemma. Att vara tvåspråkig såg Angelika Knuuth som en fördel. I Tyskland finns det ingen bibliotekslag som vi har i Sverige, men Angelika trodde inte att en bibliotekslag skulle leda till att folkbiblioteken skulle bli mer medvetna om de prioriterade grupperna utan hon såg det som en självklarhet att arbeta utifrån de behoven som fanns i området.

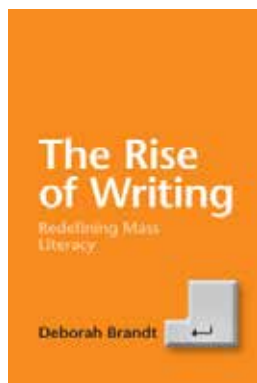
Jag menar att antirasistiskt arbete innebär att erkänna att vi lever i ett mångkulturellt Sverige där över en miljon svenskar inte är födda i Sverige. Att acceptera att många invånare har en annan religion, behärskar ett annat språk och har sina rötter i ett annat land. Etnicitet och nationalitet är inte samma sak. Man kan ha en annan etnicitet än svensk men ha en svensk nationalitet. Avslutningsvis håller jag med Navid Modiri som menar att:

Jag växte upp i ett mellanrum mellan Sverige och Iran, mellan mina föräldrar och det nya landet... Vissa pratar om att tänka utanför boxen. Jag växte upp mellan boxarna... Att bli tolererad betyder att du fortfarande har makten och att jag får lov att finnas till hands endast ifall jag accepterar maktens normer och strukturer och anpassar mig till dem. Nej, jag vill inte bli tolererad jag vill bli accepterad. Respekterad och accepterad.¹

Soledad Cartagena med bibliotekarien Angelika Knuuth på Mittelbiblioteket.

1. Ur *Inte en främling: 41 berättelser om identitet och mångfald*, Teskedsorden 2015.

Läsvärt om att kunna läsa och skriva

Peter Björkman recenserar Deborah Brandts *The Rise of Writing: Redefining Mass Literacy* (Cambridge University Press, 2015).

Ordet *literacy* är notoriskt svåröversatt. På svenska verkar det kanske enklast att rätt och slätt säga läs- och skrivkunnighet. Så enkelt är det dock inte, inte minst på grund av att ordet rymmer betydelser som går långt utöver en så tekniskt klingande benämning. Kring begreppet literacy finns idag ett stort forskningsfält, och inte minst då internationella organisationer som FN, Världsbanken och EU använder begreppet som en viktig del av sin omvärldsbevakning rymmer begreppet en stark politisk laddning. En av få fördelar med att ändå säga läs- och skrivkunnighet är dock att förmågorna därigenom i viss mening skiljs från varandra. Exempelvis tycks läsande och skrivande aktivera olika delar av hjärnan, och därmed vara åtskilda ur ett kognitivt perspektiv. Än mer intressant är dock att läs- och skrivkunnighet har skilda kulturhistorier. Sverige är ett utmärkt exempel på detta. Mycket tyder på att allmogen i stort sett var att betrakta som läskunnig kring sekelskiftet 1700 (åtminstone i bemärkelsen förmögen att avkoda bokstäver och skrivna ord). Det var kyrkan och staten som med hjälp av 1683 års kyrkolag tillsammans genomdrev denna jättelika reform med syfte att integrera nationens invånare, exempelvis genom att disciplinera den med en lära om rättroghet. Redan från början var alltså idén om allmän läskunnighet kopplad till önskan att fostra en god befolkning. En allmänt utbredd skrivkunnighet i Sverige är det dock omöjligt att tala om före folkskolans införande i mitten av 1800-talet, d.v.s. först 150 år senare. Forskning har visat att skrivkunnighetens spridning innan dess skett stegvis men långsamt, och förblivit begränsad till privilegierade skikt. Den fyllde dessutom i stor utsträckning helt andra syften än läskunnigheten, och var till övervägande del kopplad till arbetslivet. Om den allmänna läskunnigheten i Sverige växte fram som en viktig del av det svenska nationsbyggandet (genom att syfta till enhet och kontroll), så kom skrivkunnigheten istället att breda ut sig som ett resultat av de ekonomiska och politiska förändringar som under 1800-talet innebar ökad efterfrågan på skrivkunnig arbetskraft.

En forskare som fokuserar på sociala och samhälleliga aspekter av läs- och skrivkunnighetens utveckling är Deborah Brandt. Hennes bok *Literacy in American Lives* från 2001 bygger på ett stort antal intervjuer, och analyserar hur struk-

turella krafter format enskilda individers tillgång till läs- och skrivkunnighet i USA under 1900-talet. Nu följer hon upp denna studie med den täta och otroligt tankeväckande boken *The Rise of Writing: Redefining Mass Literacy*. Återigen gör hon intervjuer för att skapa fördjupad förståelse för storskaliga förändringar. Som utgångspunkt tar hon arbetsmarknaden och de drastiska förändringar som skett i den amerikanska (och för den delen globala) ekonomin under de senaste hundra åren. En stark och otvetydig tendens är att skrivande praktiker blir en alltmer dominerande del av arbetslivet för allt fler människor. Miljontals amerikaner spenderar idag sin tid vid datorer och i andra sammanhang där kunskap, idéer, data, information, kommunikation och nyheter spelar en avgörande roll, och där värde i allt högre grad genereras genom skrivande i olika former. Trots detta råder det i offentliga (och inte minst juridiska) diskurser en kvardröjande tanke på att läsarna är många och de skrivande få. Deborah Brandt menar dock att den utveckling som drivs på av förändringar i arbetsmarknadens karaktär väcker akuta frågor om förskjutningar i läs- och skrivkunnighetens betydelse och värde. Vad händer när skrivandets roll som allmän företeelse ökar i betydelse? Ur ett maktperspektiv torde frågorna bli allt viktigare, inte minst eftersom distribueringen av skrivfärdigheter är än mer ojämnt fördelad än läsfärdigheterna. Deborah Brandt menar att det sistnämnda har historiska orsaker och är kopplat till hur läs- och skrivfärdigheterna förstås i det amerikanska samhället. I USA har allmän läs- och skrivkunnighet haft en tung slagsida mot läskunnighet: utbildningsväsendet har prioriterat den (och ofta betraktat skrivkunnighet som något av en avhängig biprodukt) och ur ett medborgarperspektiv har den uppfattats som ett fundament för en vital demokrati. Kring läsandet har därför ett starkt juridiskt skydd utvecklats. Skrivandets stärkta position har däremot växt fram inom arbetslivet, i ett komplicerat samspel med de senaste decenniernas teknikutveckling, och måste därför analyseras i ljuset av en kraftigt differentierad arbetsmarknad. Utveckling av skrivfärdigheter står där i direkt relation till de krav som produktionen ställer, och gynnar därför inte alla lika. Även det juridiska skyddet är ett annat för skrivande: "Most ordinary writing that is done every day in this society is hired speech, corporate speech, not

Illustration: Marie Kårsjö.

free speech” (s. 163). Nu menar hon förvisso inte att allt skrivande sker på arbetet, men däremot visar hennes intervjuer att människor förändras av sitt dagliga skrivande, och att det blir allt svårare för många att skilja sin röst som anställd från sin röst som medborgare. I ett mycket intressant kapitel om skrivande för det offentliga – ”writing for the state” – pekar hon på en paradox: samtidigt som tjänstemän genom sitt arbete får stora kunskaper om samhället och det offentliga, upplever många att deras medborgliga röst blir allt mer kringskuren. De berättar att de med åren blivit mer försiktiga med att uttrycka sina privata åsikter, även utanför jobbet. Det är å ena sidan. Å andra sidan visar intervjuerna också att tjänstemän i stor utsträckning – inom ramen för sina befogenheter – så gott de förmår försöka styra utvecklingen i den riktning som de själva tycker är den rätta. Alldeles oavsett är det dock uppenbart att

frågorna är allvarliga. För Deborah Brandt är det tydligt att skolan måste få en mer avgörande roll:

If the public schools were to become committed to a full-fledged, writing-based literacy, they would give the society its best hope of recuperating mass writing for civic purposes and not just commercial and corporate ones. Schools are a place that could revive the revolutionary concept of writing and publishing as natural rights of individuals that deserve to be pursued ”with decency and freedom” and with the same vital protection as reading. (s. 166)

Deborah Brandt har skrivit en mycket läsvärd bok, rik på perspektiv och välgrundade resonemang. Den beskriver en stor samhällelig förändring och pekar ut viktiga frågor. Förvisso är den skriven i en amerikansk kontext, men är nog relevant även här. Låt oss därför hoppas att mer skrivs i ämnet på hemmaplan.

Utdrag ur *Smetar av sig – att läsa med Susan Howe*

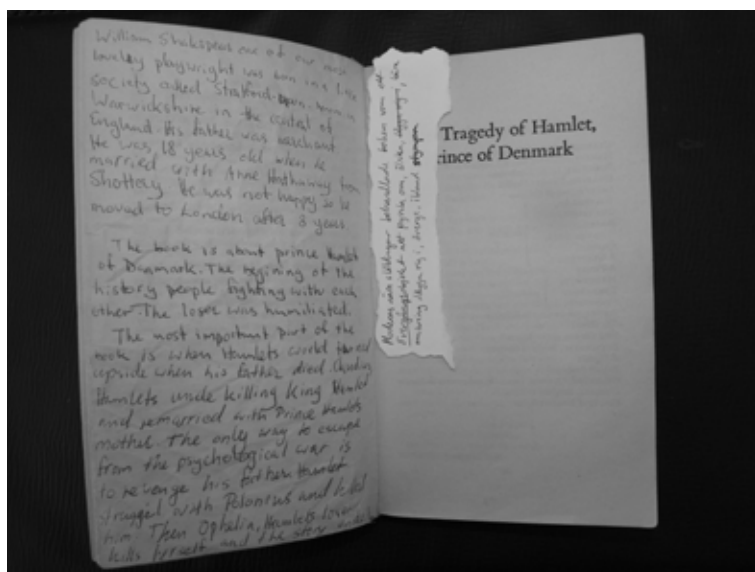
I maj 2011 får jag boken *The Midnight*, av Susan Howe, skickad till mig. När jag drar upp boken ur kuvertet blir jag genast som fastnaglad vid de två inledande sidorna, där Howe talar om gränslandet mellan bild och text, det gränsland som jag själv befinner mig i när jag skriver. Jag läser vidare och upptäcker att läsningen hela tiden utspelar sig på väg mellan text och bild, och att det finns en genomgående upptagenhet kring boken som objekt, i boken. Ett fokus på allt runt omkring den tryckta texten, allt det som fogas till boken efter dess färdigställande – originalet och kopian, det som läggs bredvid och ovanpå. Jag läser och antecknar, läser om och letar utanför, läser igen och fotograferar. *Smetar av sig* är resultatet av tre månader tillsammans med Susan Howe.

Boken *Smetar av sig – att läsa med Susan Howe* ges ut av Woodpecker förlag i september 2015 i samband med en utställning kring Susan Howe. Release och vernissage sker under Malmö gallerinatt.

Linnéa Eriksson

(2011-06-16: strax före lunch)

Mischief delights in playing with surfaces!

Howe skriver "My mother's close relations treated their books as transitional objects to be held, loved, carried around, meddled with, abandoned, sometimes mutilated." Ibland stympade. I den engelska utgåvan av Hamlet som jag lånar med mig från biblioteket har någon skrivit sin skoluppsats direkt i boken. Uppsatsens första sida ligger efter författarpresentationen, före "Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark". Den andra kommer först efter både noterna och den avdelning som heter "Glossary" – den har rivits ut och sedan tejpats tillbaka in i boken. Man får inte göra våld på boken. I recently secured the spine of her Irish Song Book with duct tape. Damage control – its cover was broken. So your edition daggers – so what. Jag tänker mig att det var bibliotekarien. Why shouldn't I? In all transactions of life we have to take a leap.

Tygerna rullades ut för kontroll innan de skars upp i mer hanterliga längder

Biblioteket har inte alltid varit ett bibliotek. Det byggdes som museum år 1901 efter en något misslyckad arkitekttävling. Arkitekten John Smedberg var utsedd till jury, han tog emot sju tävlingsbidrag och utsåg ett, "Ego", till vinnare. Enligt specifikationen för tävlingen var "skånska herrgårdar inom provinsen" de lämpliga förebilderna för byggnaden. Tydligt var inte Ego tillräckligt herrgårdslig för staden förkastade detta vinnande bidrag och utsåg istället själva juryn, Herr Smedberg i egen hög person, att rita vad som skulle komma att kallas "Slottet" – till synes utifrån ritningarna till Ego. Det falska framvisandet av två byggnader? Tre år efter uppförandet av museet öppnade Stadsbiblioteket i sin första dräkt i hotellbyggnaden "Tunneln", som på medeltiden ingick i ett större komplex kallat "de höije kledebodar". Hyresgästerna där var ur klädes-handlarnas skrå och man tror att den långa källaren under byggnaden fungerade som klädeshall.

(För flera år sedan: tisdag)

Jag går till biblioteket, sätter mig ner i entréhallen med penna och papper i knät. Lyssnar, tittar, antecknar. Efter tjugo minuter går jag hem.

(För flera år sedan: onsdag)

Jag går till biblioteket, sätter mig ner i entréhallen med penna och papper i knät. Lyssnar, tittar, antecknar. Efter tjugo minuter går jag hem. Renskriver alltihop på en kvittorulle och ger texten titeln Stadsbiblioteket Malmö.

(2011-06-30: förmiddag)

Jag tar med Stadsbiblioteket Malmö ut på balkongen. Rullar ut pappersrullen för kontroll. Klockorna i S:t Johannes hänger tysta i sin kjöl. Det blåser för mycket.

Foto: Andrea Hofmann.

Rapport från BiS årsmöte

Lördag 14 mars träffades ett femtontal bisare i en lokal på Södermalm i Stockholm för att delta i föreningens årsmöte. Ursprungligen var tanken att mötet skulle äga rum i Kistas nya bibliotek, men de planerna fick hastigt ändras. Anledningen till detta var att SSB:s representanter uppgav att årsmötets tilltänkta öppna föreläsning, om "Kommersialismens negativa verkningar", inte var förenligt med organisationens riktlinjer. Märkligt kan man tycka, att en biblioteksorganisation som slår sig så för bröstet angående bibliotek och yttrandefrihet, inte vågar hysa en föreläsning om en formulering som så sent som 2009 var en del av de kulturpolitiska målen och måste betraktas som mainstreampolitik. Men det är en historia som är värd sin egen artikel.

Så vad hände på årsmötet? Den öppna föreläsningen om "Kommersialismens negativa verkningar" genomfördes som en genomgång av och diskussion kring de ämnen som presenterades i *bis* 1/2015. Verksamhetsberättelsen kan vittna om ett fortsatt träge arbete: ökande upplaga för en välfungerande,

temabaserad tidskrift, allt fler följer BiS på Twitter och Facebook. Föreningen har avslutat Västsahara-projektet, genomfört ett seminarium på Socialistiskt forum i Stockholm och fick ett hedersomnämmande för sina folkbildningsinsatser av NBV, Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet. Det ekonomiska läget har stabiliserats. Tidskriften *bis* får återigen produktionsstöd från Kulturrådet, tillströmningen av medlemmar och prenumeranter har gjort sitt och 2014 års justeringar av priset för en prenumeration likaså.

Styrelsen förnyas. Så här ser den ut det närmaste året: Ordinarie: Christian Forsell, Lund; Emelie Lindberg, Malmö; Lena Lundgren, Vallentuna; Martin Persson, Malmö; Anna Hallberg, Göteborg. Suppleanter: Andrea Hofmann, Malmö; Johanna Dalmalm, Uppsala; Tobias Willstedt, Botkyrka.

Verksamhetsplanen för 2015 talar om seminarium och filmvisning i Malmö, möte på Biblioteksdagarna och närvaro på Bok- och Biblioteksmässan efter att ha hållit låg profil något år. Även på Botkyrka internationella bokmessa och Socialistiskt forum i Stockholm kommer föreningen anordna aktiviteter. Samtidigt fortsätter tidskriften att utvecklas och expandera. Låt oss hoppas att 2015 blir ytterligare ett fruktsamt år för föreningen!

Tobias Willstedt

BiS inspiration för Enhedslistens kommande kulturpolitiska program

Söndagen den 1 mars 2015 var BiS inbjudna att hålla en föreläsning på temat "Kommersialismens negativa verkningar" hos det danska rödgröna partiet Enhedslisten i Köpenhamn. Partiet bjöd in oss som en del av arbetet med förnyelsen av deras kulturpolitiska program. Representanter för BiS var Balsam Karam och Emil Johansson. Föreläsningen tog upp flera exempel från *bis* temanummer 1/2015, och det fanns ett stort intresse bland deltagarna att läsa *bis*.

Några av deltagarna var också biblioteksanställda, och de kände igen sig i beskrivningarna av den kulturpolitiska utvecklingen och hur den har påverkat biblioteksverksamheten sedan 1970-talet. Några av de frågor som kom upp från Enhedslistens sida var hur BiS som förening står i relation till Folket i Bild-rörelsen och till fackföreningar som organiserar biblioteksanställda. De diskuterade också vad som möjliggjorde 1974 års kulturpolitiska mål i Sverige och huruvida målen är aktuella idag. Enhedslisten uttryckte intresse för fortsatt kontakt med BiS, särskilt i Öresundsområdet.

Emil Johansson

Juli 2015 **Vecka 24**

11 Måndag Berit Berthold	12 Tisdag Erik	13 Onsdag Aina Aina	14 Torsdag Håkan Håkan	15 Fredag Margit Margit
10:30-12:00 X	10:30-12:00 OBS! Beställ b. böcker	10:30-12:00 APT	10:30-12:00 Skicka påminnelse till lärare om bokprat	10:30-12:00 30 FREDAGS- FIKA
12:00-13:00 Pass info	12:00-13:00 Pass info	12:00-13:00 OBS! BOKPRAT FÖRB KLAR	12:00-13:00 30 SAGOSTUND. Kolla om boken om Tilly finns i lina	12:00-13:00 Pass info (byte m. ET)
13:00-14:00 LUNCH	13:00-14:00 LUNCH	13:00-14:00 LUNCH	13:00-14:00 LUNCH	13:00-14:00 LUNCH
FÖRÄNDRÄ VÄRLDEN OBS! AVBOKA EJ!				
14:00-15:00 KAFFE JAG ANSVARAR	14:00-15:00 Lågg till bloggen?	14:00-15:00 Möte med barnbib Glöm ej prata om prof. besök till hösten	14:00-15:00 Pass info	14:00-15:00 LÄSTID
15:00-16:00 Pass rec				

Handwritten notes and lists:

- Affischer om läxhjälp
- Nya krambar till Qa, T + Hef(s)
- Folderar om högläsning (kolla med C)
- Fixa månads-tärling
- Gallning tonår?
- Anmät till kursen
- Kompletteringsrex av systematiska

Avsändare:
bis c/o J Dalmalm
Stigbergsvägen 11
752 42 Uppsala

Nästa nummer: Det kreativa biblioteket

Sagostunder, teaterföreställningar, stickkaféer och pysselträffar är bara några exempel på kreativa verksamheter som inte sällan finns i folkbibliotekens program. Men kreativitet kan också integreras i biblioteksrummets utformning, skyltning och kanske även i bestånd och förmedling. Skaparbibblor och Makerspace med 3D-skrivare bär på förhoppningar om vad framtidens bibliotek ska innebära. I nästa nummer vill vi diskutera det kreativa biblioteket. Vi vill i nästa nummer av bis lyfta fram exempel på kreativa bibliotekspraktiker och diskutera kreativitetens plats på biblioteken.

Välkommen med ditt bidrag till tidskriftenbis@gmail.com senast den 14 augusti 2015!

Foto: Balsam Karam.

Föreningen BiS?

BiS är en socialistisk förening inom områdena bibliotek, kultur och information. BiS jobbar för att biblioteken ska bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.